

ارکان پیروزی ملت ایران در دفاع مقدس ۱۲ روزه سال ۱۴۰۴؛

تحلیل گفتمان بیانات مقام معظم رهبری

علی احمدپور^۱، سید محمدرضا موسوی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۲۶

چکیده:

این پژوهش باهدف واکاوی ارکان پیروزی ملت ایران در «دفاع ۱۲ روزه» سال ۱۴۰۴ مقابل اسرائیل و حامیان آن، به تحلیل محتوایی بیانات مقام معظم رهبری در این زمینه می‌پردازد. مسئله اصلی تحقیق آن است که چه عناصری در گفتمان رهبری به‌عنوان عوامل بنیادین موفقیت جمهوری اسلامی برجسته شده‌اند و چگونه این عناصر در تبیین مقاومت و پیروزی بازنمایی می‌شوند. داده‌های تحقیق شامل پیام‌های تلویزیونی و سخنرانی‌های رسمی رهبر انقلاب در بازه آغاز و انجام درگیری اخیر است که با روش تحلیل محتوایی کیفی با رویکرد تحلیل گفتمان موردبررسی قرار گرفته‌اند. نتایج نشان می‌دهد سه مؤلفه اصلی - دین، دانش و اراده - بیشترین بسامد و نقش را در این گفتمان دارند. «دین» به‌عنوان پشتوانه معنوی و انسجام بخش، «دانش» به‌منزله سرمایه علمی و فناوریانه بازدارنده، و «اراده» به‌عنوان نیروی روانی و اجتماعی پیشران، در هم‌افزایی با یکدیگر تصویرگر قدرت ملی ایران معرفی می‌شوند. افزون بر این، بیانات رهبر انقلاب نشان می‌دهد که مقاومت ملت ایران نه صرفاً عملیاتی نظامی بلکه اراده‌ای جمعی در برابر سلطه‌طلبی قدرت‌های جهانی تفسیر می‌شود. یافته‌ها بیانگر آن است که گفتمان رهبری با تأکید بر سه رکن مذکور، علاوه بر تثبیت انسجام داخلی، پیام روشنی از بازدارندگی و اقتدار به مخاطبان خارجی ارسال کرده است. این مطالعه می‌تواند درک عمیق‌تری از پیوند میان دین، دانش و اراده در معماری گفتمان مقاومت جمهوری اسلامی فراهم آورد.

واژگان اصلی: دفاع مقدس ۱۲ روزه، مقام معظم رهبری، گفتمان مقاومت، دین و دانش، اراده.

۱. دانشیار گروه معارف اسلامی دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران (نویسنده مسئول)

ali.ahmadpour@uma.ac.ir

۲. استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه صنعتی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران

مقدمه

جنگ ۱۲ روزه ایران و رژیم صهیونیستی، با حمایت آمریکا، یکی از تحولات مهم ژئوپلیتیکی دهه اخیر بود که پیامدهای امنیتی، اقتصادی و سیاسی گسترده‌ای برای منطقه داشت. این رخداد را نمی‌توان صرفاً یک اقدام نظامی کوتاه‌مدت علیه ایران دانست؛ بلکه باید آن را در چارچوب رقابت‌های ژئوپلیتیکی و نظم در حال تحول بین‌المللی تحلیل کرد. این جنگ نمونه‌ای از تهدیدات ترکیبی آینده است که فراتر از میدان نظامی، ابعاد اقتصادی، سایبری، رسانه‌ای و ژئواکونومیک را نیز دربر می‌گیرد (منظور، ۱۴۰۴، ۳۷۶). جنگ شناختی رژیم صهیونیستی علیه جمهوری اسلامی ایران حول سه محور اصلی طراحی شده بود: تحمیل روایت مسلط از جنگ، مهندسی افکار عمومی و ایجاد اختلال در فرآیند تصمیم‌سازی نظامی و سیاسی. ایران با بهره‌گیری از ضد روایت‌های هدفمند، مشارکت مردمی در فضای مجازی، انسجام فرماندهی و استفاده از ظرفیت رسانه‌های مقاومت، توانست فضای ادراکی جنگ را به نفع خود بازسازی کند (عمادی، ۱۴۰۴، ۵۵). از طرف دیگر، دفاع ۱۲ روزه سال ۱۴۰۴ نمادی از انسجام ملی، توانمندی دفاعی و اراده جمعی ملت ایران بود. موفقیت ملی در این دوره تنها محصول عملیات نظامی نبود، بلکه حاصل هم‌افزایی دانش، ایمان و مشارکت اجتماعی مردم بود.

بیانات مقام معظم رهبری در این مقطع بر نقش سه رکن اصلی - دین، دانش و اراده در تقویت انسجام داخلی و بازدارندگی ملی تأکید دارد. با وجود اهمیت بالای این رویداد، مطالعات اندکی به تحلیل سازوکارهای موفقیت ملت ایران از منظر گفتمان رهبری پرداخته‌اند. مسئله اصلی این پژوهش این است که در گفتمان رهبری، کدام عناصر بنیادین به‌عنوان ارکان پیروزی برجسته شده و هر یک چگونه در تبیین مقاومت، بازدارندگی و اقتدار ملی ایفای نقش می‌کنند؟ هدف این مطالعه، تحلیل محتوایی بیانات مقام معظم رهبری در بازه دفاع ۱۲ روزه است تا از طریق استخراج مفاهیم کلیدی، سازوکارهای موفقیت ملی و ارکان بنیادین پیروزی مشخص شود. این پژوهش می‌تواند زمینه‌ساز درک بهتر نقش ایمان دینی، سرمایه علمی و اراده جمعی در مقابله با تهدیدات خارجی و تقویت گفتمان مقاومت در جمهوری اسلامی باشد.

مبانی نظری و پیشینه شناسی تحقیق

دفاع مقدس

واژه «دفاع» در لغت به معنای «دفع کردن، دور کردن از کسی، همدیگر را راندن» آمده است (دهخدا، ۱۳۷۵: ۱۳۲۵) و در فرهنگ معین به معنای «حفظ از دستبرد دشمن، بازداشتن، پاسخ‌گویی در دعوی یا جنگ» تعریف شده است (معین، ۱۳۸۶: ۱۳۳۷). همچنین، این واژه به «حمایت از کسی، دور کردن آزار و حفاظت از وطن، ناموس و حقوق در برابر دشمن» نیز اطلاق شده است (عمید، ۱۳۷۲: ۱۱۸۴). در اصطلاح، دفاع به بهره‌گیری از همه مؤلفه‌های قدرت برای مقابله با تهدید و جنگ اطلاق می‌شود (عبدالله خانی، ۱۳۹۲: ۱۴۹).

اصطلاح «دفاع مقدس» به جنگ هشت‌ساله ایران و عراق (۱۳۵۹-۱۳۶۷) اطلاق می‌شود؛ جنگی که به‌عنوان یکی از طولانی‌ترین و گسترده‌ترین جنگ‌های قرن بیستم شناخته می‌شود (ربیعی و محمدپور، ۱۳۹۶: ۴۷؛ قهرمانی و یوسف‌نژاد، ۱۳۹۷: ۱۱). از سال ۱۳۶۰ به بعد، این واژه در گفتار رسمی جمهوری اسلامی ایران، به‌ویژه در بیانات امام خمینی^(ره) رواج یافت. ایشان در سخنرانی ۲۲ بهمن ۱۳۶۰ با تأکید بر صلح‌طلبی ملت ایران، از این نبرد به‌عنوان «دفاع مقدس» یاد کردند و آن را مبارزه‌ای مشروع و الهی در برابر تجاوز دشمن معرفی نمودند (امام خمینی، ۱۳۹۹، ج ۱۶: ۴۷).

مقام معظم رهبری نیز دفاع مقدس را «جهاد بزرگ دینی و ملی» دانسته و آن را مجموعه‌ای از ارزش‌های والای معنوی، ایثار، آرمان‌خواهی، حکمت و مقاومت ملت ایران معرفی کرده‌اند (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۰۶/۲۹؛ ۱۳۸۸/۰۶/۲۴). به بیان دیگر، دفاع مقدس صرفاً یک نبرد نظامی نبوده، بلکه عرصه‌ای برای تجلی و تعالی هویت دینی و فرهنگی ملت ایران بوده است. در این چارچوب، فرهنگ دفاع مقدس با مفاهیمی چون ایثار، شهادت‌طلبی، دینداری و مقاومت پیوند خورده و نقش مهمی در تقویت انسجام اجتماعی و تداوم گفتمان انقلاب اسلامی ایفا کرده است (شعبانی‌ساروئی، ۱۳۹۴: ۴۸؛ ایزدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۲۰).

مفهوم گفتمان

گفتمان مفهومی چندلایه و کلیدی در حوزه‌های زبان‌شناسی، فلسفه، علوم اجتماعی و سیاسی است که برای نخستین بار توسط داریوش آشوری در زبان فارسی معادل واژه "Discourse" به کار رفت (آشوری، ۱۳۶۸: ۴۵۴). گفتمان صرفاً گفتار یا متن نیست، بلکه به شبکه‌ای از مفاهیم،

باورها، کنش‌ها و ساختارهای قدرت اطلاق می‌شود که در یک زمینه اجتماعی معنا تولید می‌کند (فرکلاف، ۱۳۷۹: ۱۱۹؛ میلز، ۱۳۸۲: ۲۷). از منظر ون‌دایک، گفتمان یک رویداد ارتباطی و اجتماعی است (ون‌دایک، ۱۳۸۲: ۱۷) و به‌زعم گی، فراتر از زبان بوده و با سبک زندگی، ابزارها و فضا پیوند دارد (Gee, 1999: 20). لاکلائو و موفه آن را شبکه‌ای از نشانه‌ها می‌دانند که از طریق مفصل‌بندی معنا می‌یابد و در رقابت با دیگر گفتمان‌ها برای تثبیت معنای مسلط می‌کوشد (لاکلائو و موفه، ۱۹۸۵: ۱۱۱). به گفته میلز، گفتمان صرفاً بازتاب واقعیت نیست، بلکه در شکل‌دهی به موضوعات نقش دارد (مک‌دائل، ۱۳۸۰: ۶۵). در این چارچوب، «گفتمان‌سازی» فرآیندی است که یک نظام معنایی خاص را به گفتمان مسلط بدل می‌کند. دو رویکرد نظری درباره گفتمان وجود دارد:

۱. متن محور که آن را به زبان و نوشتار محدود می‌کند (ون‌دایک، ۱۳۸۲: ۱۷)؛
 ۲. اندیشه محور که گفتمان را نظامی زمینه‌مند، قدرت محور و فراگیر می‌داند (فرکلاف، ۱۳۷۹: ۱۱۹).
- رویکرد دوم در علوم اجتماعی معاصر رواج بیشتری دارد (لاکلائو و موفه، ۱۹۸۵؛ Gee, 1999) از نگاه بوردیو نیز، مشروعیت گفتمان وابسته به جایگاه گوینده در میدان اجتماعی است (مک‌دائل، ۱۳۸۰: ۶۵). در ادبیات جمهوری اسلامی، مفهوم گفتمان‌سازی برای نخستین بار توسط مقام معظم رهبری وارد شد و به‌عنوان فرآیندی فعال برای ترویج، جریان‌سازی، تصمیم‌سازی و شاخص‌سازی در راستای تثبیت معنای مطلوب در حوزه عمومی معرفی گردید (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۵/۰۸/۱۴؛ ۱۳۹۱/۱۲/۱۶). این رویکرد نیازمند برنامه‌ریزی فرهنگی، پشتیبانی نهادی، تولید معرفت‌نخبگانی و سرمایه‌گذاری رسانه‌ای است تا بتواند به هژمونی گفتمانی دست یابد.

پیشینه پژوهش

در سال ۱۴۰۴، مطالعات مختلفی به بررسی ابعاد گوناگون «جنگ ۱۲ روزه ۱۴۰۴» پرداخته‌اند. منظور (۱۴۰۴) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل راهبردی جنگ تحمیلی ۱۲ روزه: رویکرد واقع‌گرایی ساختاری و ژئواکونومیک» استدلال می‌کند که این جنگ را نمی‌توان صرفاً یک اقدام نظامی محدود علیه ایران دانست؛ بلکه باید آن را در چارچوب رقابت‌های ژئوپلیتیکی، منازعات انرژی و تلاش قدرت‌های غربی برای بازتعریف نظم منطقه‌ای در آسیای غربی تحلیل کرد. عمادی (۱۴۰۴) در پژوهش خود با عنوان «ابعاد شناختی جنگ ۱۲ روزه و الگوی مقاومت ادراکی جمهوری اسلامی ایران» نشان می‌دهد که جنگ شناختی در سه محور اصلی - هژمونی‌روایی، مهندسی افکار عمومی

و اختلال در فرآیند تصمیم‌سازی - سازمان‌دهی شده بود. به‌زعم وی، ایران با بهره‌گیری از پدافند رسانه‌ای، انسجام فرماندهی و مشارکت عمومی، بخش مهمی از این تهاجم را خنثی کرده است. وی در نهایت، مدلی سه‌لایه برای تهاجم، پدافند و مقاومت شناختی ارائه می‌کند. آقازاده و بیوک آقازاده (۱۴۰۴) در پژوهش «واکاوی تربیتی و حقوقی جنگ ترکیبی ۱۲ روزه» با تأکید بر آموزه‌های تربیت اسلامی، نتیجه می‌گیرند که مفاهیمی همچون جهاد تبیین، صبر، ایثار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی نقش مؤثری در تقویت هویت دینی و انسجام اجتماعی در شرایط بحران داشته است. آنان همچنین اقدامات دفاعی ایران را در چارچوب فقه اسلامی و مطابق با ماده ۵۱ منشور ملل متحد قابل تبیین می‌دانند و معتقدند بازنمایی رسانه‌ای مقاومت می‌تواند به نهادینه‌سازی ارزش‌های دینی و ملی، به‌ویژه در میان نسل نوجوان، کمک کند. پیرزاد جهرمی (۱۴۰۴) نیز در مطالعه‌ای با عنوان «آسیب‌های روانی با رویکرد عصب‌شناسی پس از جنگ ۱۲ روزه» به بررسی پیامدهای روانی جنگ و تبیین نواحی مغزی درگیر در این آسیب‌ها پرداخته است.

بررسی کلی پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که هر یک از این مطالعات از زاویه‌ای خاص به جنگ ۱۲ روزه پرداخته‌اند. با این حال، وجه تمایز پژوهش حاضر تمرکز آن بر «تحلیل گفتمان بیانات مقام معظم رهبری» باهدف تبیین ارکان پیروزی ملت ایران در دفاع مقدس ۱۲ روزه سال ۱۴۰۴ است.

روش‌شناسی

این پژوهش از روش تحلیل محتوایی کیفی با رویکرد تحلیل گفتمان بهره می‌گیرد. جامعه‌ی مورد مطالعه شامل کلیه بیانات مقام معظم رهبری در بازه‌ی «دفاع ۱۲ روزه» سال ۱۴۰۴ است که شامل سه پیام تلویزیونی، یک سخنرانی عمومی و دیدار با مسئولان قوه قضائیه می‌شود (جمعاً پنج متن رسمی). این متون به‌صورت کامل گردآوری و سپس با رویکرد کدگذاری باز، محوری و انتخابی بررسی شده‌اند. در مرحله نخست، مفاهیم کلیدی از متن استخراج و در قالب سه رکن اصلی (دین، دانش و اراده) طبقه‌بندی گردید. در مرحله دوم، زیرکدها و مؤلفه‌های فرعی شناسایی شد (مانند ایمان و قرآن در ذیل دین، دانش هسته‌ای و دانشگاه در ذیل دانش، و اتحاد و تهدیدزدایی در ذیل اراده). برای افزایش اعتبار، فرایند کدگذاری به‌صورت بازخوانی دوباره و مقایسه‌ی متون اجرا شد و پایایی از طریق هم‌سنجی کدها با نظر دو پژوهشگر دیگر تقویت گردید.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

ارکان پیروزی ملت ایران در بیانات مقام معظم رهبری

رخداد دوازده‌روزه اخیر نه تنها یک مواجهه نظامی کوتاه‌مدت، بلکه عرصه‌ای برای نمایش اقتدار و انسجام جمهوری اسلامی ایران بود. بر اساس بیانات مقام معظم رهبری در مراسم بزرگداشت شهدای جنگ تحمیلی اخیر، ملت ایران در این رویداد توانست عزم، اراده، استقامت و توانمندی‌های خود را به صورت عینی و ملموس به جهانیان نشان دهد. قدرت‌های خارجی که پیش‌تر تنها در سطح شنیده‌ها و تحلیل‌های دور از واقعیت با جمهوری اسلامی مواجه بودند، این بار عظمت و استحکام نظام اسلامی را به طور مستقیم تجربه کردند (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۴/۰۵/۰۷). این رخداد در امتداد یک سیر تاریخی قرار دارد. جمهوری اسلامی از آغاز انقلاب تاکنون با آزمون‌های مشابهی همچون جنگ تحمیلی هشت‌ساله، فتنه‌های سیاسی و امنیتی و کودتاها روبه‌رو بوده و در تمامی این موارد با اتکای به ظرفیت‌های درونی، تهدیدها را خنثی ساخته است. تجربه دوازده‌روزه اخیر تأییدی بر الگویی پایدار از تاب‌آوری و قدرت‌سازی جمهوری اسلامی است که از دیدگاه رهبری، سه رکن بنیادین آن عبارت‌اند از: دین، دانش و اراده. این سه رکن محورهای اصلی پیروزی ملت ایران در مواجهه با تهدیدات داخلی و خارجی محسوب می‌شوند (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۴/۰۵/۰۷). حال، در ادامه به بررسی و تبیین هر یک از این ارکان می‌پردازیم.

دین؛ ریشه هویت و انسجام ملی

دین در تاریخ ایران، همواره یکی از ارکان اصلی شکل‌دهنده‌ی هویت و انسجام ملی به شمار آمده است. در واقع، هویت ملی هر جامعه، بدون در نظر گرفتن پیوند عمیق آن با باورها و ارزش‌های دینی، مفهومی ناقص خواهد بود. همان‌گونه که از تعریف هویت ملی برمی‌آید، این مفهوم از مجموعه‌ای از عناصر سازنده تشکیل شده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از ارزش‌های ملی، دینی، اجتماعی و انسانی. ارزش‌های ملی، دربرگیرنده مشترکات فرهنگی از قبیل سرزمین، زبان، نمادهای ملی، سنت‌ها و ادبیات است؛ ارزش‌های دینی به اشتراکات اعتقادی و فرهنگ برخاسته از دین اشاره دارد؛ ارزش‌های اجتماعی، اصول، قواعد و هنجارهای پذیرفته‌شده در جامعه را شامل می‌شود؛ و ارزش‌های انسانی، بیانگر اصول و معیارهایی است که ورای هرگونه

مرز اجتماعی و جغرافیایی، مورد پذیرش نوع بشر قرار گرفته‌اند (زهیری، ۱۳۸۱: ۲۰۱).

در این میان، دین و مذهب در تمامی ابعاد خود، همچنان منبعی بنیادین برای هویت‌سازی و معنا بخشی در جهان متجدد و پر آشوب کنونی به شمار می‌روند. شاخص‌های هویت عمومی نیز تا حد زیادی در پیوندی مستقیم با شعائر، مناسک، نهادهای دینی و همچنین مشارکت و التزام عملی افراد به آیین‌ها و مظاهر مذهبی شکل می‌گیرد (روپسینگه، ۱۳۷۹: ۱۲۵). از این رو، دین نه تنها در ایجاد احساس تعلق جمعی و هویت فرهنگی نقش دارد، بلکه در تقویت همبستگی اجتماعی و انسجام ملی نیز نقشی اساسی ایفا می‌کند.

بر پایه بیانات مقام معظم رهبری، بنیان‌های دینی و ایمان عمیق ملت ایران مهم‌ترین پشتوانه آنان در رویارویی با تهدیدها و چالش‌های گوناگون محسوب می‌شود. دین، افزون بر نقش هویت‌بخشی، عامل انسجام اجتماعی و وحدت ملی است و حضور آن نقشی بازدارنده در برابر دشمنان ایفا می‌کند. ایمان اسلامی ملت ایران زمینه‌ساز مقاومت پایدار و عامل اصلی نگرانی قدرت‌های استکباری از جمهوری اسلامی است. از این منظر، دین به‌عنوان «موتور معنوی» و «ستون اصلی ثبات ملی» در تحلیل گفتمان رهبری مورد تأکید قرار گرفته است (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۴/۰۵/۰۷).

بر مبنای این گزاره‌ها، می‌توان دریافت که در گفتمان مقام معظم رهبری، دین واجد نقشی فراتر از یک مؤلفه فرهنگی یا اعتقادی است و به‌مثابه یک سازه بنیادین در تولید و بازتولید قدرت ملی عمل می‌کند. تأکید بر اینکه ایمان دینی «مهم‌ترین پشتوانه ملت در برابر تهدیدها» است، نشان می‌دهد که دین در این گفتمان، کارکرد هویت‌بخش و معنا‌ساز دارد و همچون یک چارچوب معرفتی-ارزشی، مسیر کنش جمعی را در موقعیت‌های بحرانی مشخص می‌سازد. در این معنا، دین نه تنها از بروز «خلاء معنایی» در سطح ملی جلوگیری می‌کند، بلکه در فرآیند تثبیت هویت جمعی و جهت‌دهی به رفتارهای اجتماعی نیز نقشی محوری ایفا می‌کند.

افزون بر این، اشاره رهبری به دین به‌عنوان «عامل انسجام اجتماعی و وحدت ملی» بیانگر آن است که دین در مقام یک سرمایه اجتماعی مؤثر عمل می‌کند و از طریق شبکه‌ای از باورها، شعائر و هنجارهای مشترک، به تحکیم پیوندهای اجتماعی و افزایش ظرفیت همکاری و همبستگی ملی کمک می‌رساند. این ویژگی در چارچوب نظریه‌های انسجام‌هنجاری، دین را یکی از پایدارترین منابع هم‌پیوندی اجتماعی در فرهنگ ایرانی-اسلامی معرفی می‌کند.

علاوه بر کارکردهای یادشده، تأکید رهبری بر نقش «بازدارندگی» دین و تعریف آن به‌عنوان «موتور معنوی» مقاومت، بیانگر نوعی کارکرد قدرت نرم دینی است. از منظر ایشان، ایمان اسلامی ظرفیت ایجاد انگیزش درونی، افزایش تاب‌آوری اجتماعی و تولید انرژی روانی برای مواجهه با فشار خارجی را دارد؛ ظرفیتی که نه از طریق ابزارهای مادی، بلکه از مسیر ساختارهای معنایی و اعتقادی فعال می‌شود و بدین سبب، موجب نگرانی قدرت‌های خارجی از توان اجتماعی-فرهنگی جمهوری اسلامی می‌گردد.

برآیند این مؤلفه‌ها نشان می‌دهد که دین در تبیین مقام معظم رهبری، یک عنصر چندلایه است که به‌صورت هم‌زمان هویت، انسجام و بازدارندگی را فراهم می‌سازد و از این طریق، به‌عنوان یکی از ارکان اصلی ثبات و قدرت ملی عمل می‌کند. چنین برداشتی، دین را از سطح یک باور فردی فراتر برده و آن را در قالب زیرساخت استراتژیک حیات جمعی و سیاسی در جمهوری اسلامی صورت‌بندی می‌کند؛ زیرساختی که در عرصه داخلی، تقویت هویت و همبستگی و در عرصه خارجی، ایجاد ظرفیت مقاومت و افزایش عمق راهبردی کشور را به دنبال دارد.

دانش؛ قدرت نرم جمهوری اسلامی

قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران را می‌توان از جنبه‌های گوناگون موردبررسی قرار داد؛ زیرا این مفهوم به‌شدت زمینه‌محور بوده و متناسب با عناصر هویتی هر جامعه معنا و تفسیر می‌شود. از این منظر، تحلیل اسناد راهبردی و بالادستی جمهوری اسلامی ایران اهمیت ویژه‌ای دارد؛ چراکه این اسناد، بازتاب‌دهنده‌ی مبانی فکری و ارزشی نظام و بیانگر مسیر کلی توسعه ملی‌اند (افتخاری و جانی‌پور، ۱۳۹۲: ۲۳). در میان این اسناد، «سیاست‌های کلی علم و فناوری» جایگاه برجسته‌ای دارد؛ زیرا منابع علمی قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران را در دو سطح ملی و بین‌المللی به‌خوبی تبیین کرده است. در جهان کنونی، معیار سنجش قدرت کشورها بیش از هر زمان دیگر به میزان تسلط آنان بر علم، فناوری و تولید دانش وابسته است؛ هر کشوری که از این عرصه عقب بماند، ناگزیر در موضع تبعیت از قدرت‌های بزرگ قرار می‌گیرد (مبینی دهکردی، ۱۳۸۷: ۱۳). ازاین‌رو، علم، دانش، اطلاعات و فناوری از مؤلفه‌های اصلی و بنیادین قدرت نرم کشورها محسوب می‌شوند (محسنی، ۱۳۹۴: ۹۷). انسجام و پایداری قدرت در کشورهای دارای جایگاه رفیع بین‌المللی نیز، بیش از هر چیز، ریشه در اندیشه، علم و معرفت دارد (فیاض، ۱۳۸۸: ۲۴-۲۵). در همین زمینه، فدریکو مایور تأکید می‌کند که «دانش هم فرهنگ است و هم ابزار؛ دانشی که قدرت

تولید، پیش‌بینی و پیشگیری را در اختیار انسان قرار می‌دهد» (مایور و فورتی، ۱۳۷۷: ۱۴۴ و ۱۵۵). ماهیت سیاست‌های کلی علم و فناوری به گونه‌ای است که ارتقای قدرت علمی ایران را در سطح منطقه‌ای و جهانی هدف قرار داده است. بررسی بندهای این سند، مجموعه‌ای از راهبردها و مؤلفه‌های علمی را آشکار می‌سازد که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم می‌توانند موجب تقویت قدرت نرم کشور شوند. هدف کلان این سند در حوزه علم و فناوری، دستیابی به «مرجعیت علمی و فناوری در جهان»، «شکوفایی علمی»، و «الهام‌بخشی در عرصه علم و فناوری» است؛ مفاهیمی که در صورت تحقق، دیپلماسی علمی ایران را فعال ساخته و به تقویت توان ملی در حوزه‌های قدرت و امنیت ملی منجر می‌شود (جعفری و قربی، ۱۳۹۷، ۱۶۳).

در بُعد داخلی، این سند بر مجموعه‌ای از سیاست‌های علمی تأکید دارد که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: جهاد مستمر علمی باهدف کسب مرجعیت علمی و فناوری؛ تولید علم، توسعه نوآوری و نظریه‌پردازی؛ گسترش علوم پایه و تحقیقات بنیادی؛ تحول و ارتقای علوم انسانی؛ ارتقای کمی و کیفی مراکز و فعالیت‌های پژوهشی؛ دستیابی به فناوری‌های پیشرفته؛ تحقق اهداف سند چشم‌انداز و شکوفایی علمی؛ مدیریت دانش و انسجام‌بخشی به سیاست‌گذاری و نظارت راهبردی در حوزه علم و فناوری؛ حمایت از تأسیس و گسترش شهرک‌ها و پارک‌های علم و فناوری؛ جذب و حمایت از سرمایه انسانی؛ افزایش بودجه تحقیق و پژوهش؛ تقویت عزم ملی و ارتقای درک اجتماعی از اهمیت توسعه علمی؛ تقویت گفتمان تولید علم و جنبش نرم‌افزاری؛ احیای تاریخ علمی و فرهنگی ایران و الگوسازی از مفاخر علمی؛ افزایش سهم علم و فناوری در اقتصاد ملی؛ و تحکیم پیوند میان حوزه و دانشگاه (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳). در بُعد خارجی نیز این سند بر ارتقای جایگاه جهانی کشور در علم و فناوری و تبدیل ایران به یکی از قطب‌های علمی جهان اسلام تأکید دارد. همچنین، ارتقای مستمر شاخص‌های علمی کشور، روزآمدسازی نقشه جامع علمی، تعیین اولویت‌های آموزشی و پژوهشی متناسب با مزیت‌ها و ظرفیت‌های ملی، گسترش همکاری‌های علمی و فناورانه با کشورهای اسلامی و دیگر قدرت‌های علمی، و تبدیل ایران به مرکز تبادل دانش و ثبت مقالات علمی از اهداف کلیدی این سند به شمار می‌رود (سیاست‌های کلی علم و فناوری، ۱۳۹۳).

از دیدگاه مقام معظم رهبری، رشد چشمگیر جمعیت دانشگاهی و پیشرفت‌های علمی در حوزه‌های مختلف، از شاخص‌های مهم قدرت ملی و راهبردی جمهوری اسلامی ایران است. دانش،

به‌عنوان موکد قدرت نرم، نه‌تنها عامل نوآوری، خودکفایی و پیشرفت کشور محسوب می‌شود، بلکه به‌عنوان مؤلفه‌ای بازدارنده، دشمنان را از تقابل مستقیم بازمی‌دارد. مخالفت قدرت‌های جهانی با جمهوری اسلامی ایران بیش از آنکه ناشی از مسائل هسته‌ای یا حقوق بشری باشد، ریشه در نگرانی آنان از توان علمی و فناوری ملت ایران دارد. از همین رو، دانش و علم در منظومه فکری انقلاب اسلامی، نماد اقتدار ملی و پشتوانه اصلی امنیت و ثبات کشور به‌شمار می‌روند (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۴/۰۵/۰۷). مجموعه گزاره‌های طرح‌شده در پاراگراف فوق نشان می‌دهد که در گفتمان مقام معظم رهبری، علم و دانش صرفاً یک ابزار توسعه‌ای یا یک شاخص پیشرفت فناورانه نیست، بلکه به‌عنوان سازه‌ای راهبردی در معماری قدرت ملی فهم می‌شود. از این منظر، رشد جامعه دانشگاهی و گسترش توان علمی کشور، بخشی از فرآیند شکل‌گیری «قدرت نرم» جمهوری اسلامی است؛ قدرتی که برخلاف قدرت سخت، بر اقناع، جاذبه، الگو شدن و تأثیرگذاری معرفتی استوار است. از دیدگاه رهبری، ظرفیت علمی یک کشور نه‌تنها میزان استقلال تکنولوژیکی را تعیین می‌کند، بلکه سطح نفوذ، قدرت مانور و وزن ژئوپلیتیکی آن را در عرصه بین‌المللی افزایش می‌دهد. بر این اساس، علم در منظومه فکری ایشان دارای دو کارکرد هم‌زمان است:

نخست، کارکرد تولیدی که از طریق نوآوری، افزایش توان رقابتی، خودکفایی و حل مسائل کشور، زیرساخت‌های پیشرفت ملی را فراهم می‌سازد؛ و دوم، کارکرد بازدارنده که موجب ارتقای امنیت ملی می‌شود. بازدارندگی علمی در این چارچوب، نتیجه افزایش هزینه‌های مقابله با ایران برای دشمنان و کاهش امکان تحمیل اراده خارجی بر کشور است. این نوع بازدارندگی، برخلاف بازدارندگی نظامی، ماهیتی غیرتهاجمی داشته و با تقویت توانایی‌های علمی، فناورانه و دانش‌بنیان کشور شکل می‌گیرد. تحلیل مقام معظم رهبری از انگیزه‌های دشمنی قدرت‌های جهانی با جمهوری اسلامی، نشان می‌دهد که ایشان مناقشات هسته‌ای یا حقوق بشری را پوسته‌ای ظاهری می‌دانند و ریشه اصلی خصومت را در نگرانی از «توان علمی در حال خیزش» ایران تبیین می‌کنند. این برداشت، علم را در جایگاهی قرار می‌دهد که می‌توان آن را «قدرت ساختاری» نامید؛ قدرتی که نه به تصمیم‌گیری‌های مقطعی، بلکه به روندهای بلندمدت توسعه علمی و فناوری وابسته است و نقش آن در تحول جایگاه کشور در نظام بین‌الملل تعیین‌کننده خواهد بود.

در مجموع، علم در این گفتمان به‌عنوان نماد اقتدار ملی و ستون امنیت و ثبات معرفی می‌شود؛ زیرا جامعه‌ای برخوردار از توان علمی بالا، هم در برابر فشارهای خارجی آسیب‌پذیر نیست و هم

قادر به تولید الگو و اثرگذاری در محیط منطقه‌ای و جهانی خواهد بود. این رویکرد، علم را از سطح یک ابزار توسعه‌ای فراتر برده و آن را به عنصری بنیادین در راهبرد کلان جمهوری اسلامی برای بقا، پیشرفت و قدرت‌سازی تبدیل می‌کند.

اراده؛ محور ایستادگی و مرعوب‌سازی دشمن

وجود اراده در انسان امری بدیهی است و نیازی به اثبات ندارد؛ زیرا هر انسان، آن را در درون خویش با علم حضوری - که خطاناپذیر است - می‌یابد (طوسی، ۱۳۵۸، ۱۰۴؛ صدرالدین شیرازی، ۱۴۲۸، ج ۶، ۲۸۵). در میان اندیشمندان مسلمان، مفهوم «اراده» تعاریف گوناگونی یافته است. به‌عنوان نمونه، ابن‌سینا بر این باور است که اراده کردن یک چیز به معنای تصور آن است؛ به این معنا که میان «تصور» و «متصور» نوعی سازگاری و موافقت برقرار باشد و همین تصور در متصور، میلی برانگیزد (ابن‌سینا، ۱۴۱۱، ص ۱۶). فارابی نیز اراده را عنصری درونی می‌داند که میل و خواست انسان را به فعلیت می‌رساند (فارابی، ۱۴۲۱، ۵۲).

صدرالدین شیرازی اراده را به معنای میل و شوق شدید می‌داند که منشأ آن عقل عملی است (صدرالدین شیرازی، ۱۴۲۸، ج ۸، ۳۲۳). وی در جای دیگر، اراده را به «علم» تشبیه می‌کند و آن را نوعی علم منشأ صدور فعل می‌داند؛ علمی که موجب انجام عمل می‌شود، بی‌آنکه این صدور بر پایه جبر یا کراهت باشد (صدرالدین شیرازی، ۱۳۶۶، ۵۶۹). همچنین علامه طباطبائی در تفسیر المیزان، اراده را «صفتی می‌داند که به‌واسطه آن، از میان دو سوی ممکن، یک‌سو با علم و شعور ترجیح داده می‌شود» (طباطبائی، ۱۳۶۲، ۱۶۲).

از منظر مقام معظم رهبری، «اراده» نه‌تنها در سطح فردی بلکه در عرصه اجتماعی و سیاسی نیز نقشی بنیادین دارد. ایشان «اراده جمعی ملت ایران» را سومین رکن اساسی پیروزی دانسته و تأکید کرده‌اند که دستاوردهای دوازده روزه اخیر نشان می‌دهد موفقیت ملت ایران «صرفاً حاصل عملیات نظامی نیست، بلکه محصول ایستادگی و اراده ملی» است و ملت ایران «مستقیم و سینه‌به‌سینه در برابر قدرت‌های جهانی می‌ایستد؛ از آنان نمی‌ترسد، بلکه آنان را می‌ترساند» (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۴/۰۴/۲۵). بر این اساس، اعتمادبه‌نفس جمعی و توانایی ایستادگی در برابر قدرت‌های سلطه‌گر، از جمله ایالات متحده آمریکا و رژیم صهیونیستی، عامل بازدارنده و کلید پیروزی راهبردی ملت ایران به‌شمار می‌آید. اراده ملی، ضمن تثبیت موقعیت جمهوری اسلامی، ضامن تحقق اهداف بلندمدت نظام و استمرار آن است.

بیانات مقام معظم رهبری نشان می‌دهد که اراده ملی فراتر از یک ظرفیت روانی یا فردی است و در گفتمان ایشان یک عامل راهبردی و ساختاری در تولید قدرت ملی محسوب می‌شود. تأکید بر اینکه موفقیت ملت ایران محصول ایستادگی و اراده جمعی است، نشان می‌دهد که اراده نقشی مولد قدرت و بازدارنده ایفا می‌کند. به بیان دیگر، اراده ملی علاوه بر انگیزش فردی، توانایی بسیج اجتماعی و مقاومت در برابر فشارهای خارجی را فراهم می‌آورد و به‌عنوان یک منبع قدرت غیرمادی، ظرفیت مقابله با تهدیدهای سلطه‌گر را افزایش می‌دهد. از منظر نظری، اراده جمعی زمانی به قدرت تبدیل می‌شود که با دو مؤلفه دیگر یعنی هویت و دانش پیوند داشته باشد. دین، هویت و انسجام اجتماعی را فراهم می‌کند، دانش موتور توانمندی و قدرت نرم است، و اراده جمعی این دو مؤلفه را به اقدام راهبردی و نتیجه ملموس در عرصه داخلی و بین‌المللی تبدیل می‌کند. بنابراین، اراده ملی نه تنها ضامن ثبات داخلی، بلکه عامل تحقق اهداف بلندمدت نظام و افزایش عمق راهبردی جمهوری اسلامی در عرصه جهانی است.

این تحلیل نشان می‌دهد که در گفتمان رهبری، موفقیت‌های نظامی، سیاسی و اجتماعی جمهوری اسلامی نمود عینی یک ساختار سه‌لایه قدرت ترکیبی است: دین، دانش و اراده. چنین ساختاری، برخلاف تکیه صرف بر ابزارهای سخت، بر سرمایه‌های معنوی، علمی و اجتماعی ملت تکیه دارد و الگویی از مقاومت فعال، عزت‌محور و پایدار در برابر فشارهای جهانی ارائه می‌دهد. این چارچوب امکان پایداری راهبردی و بازدارندگی بلندمدت را برای جمهوری اسلامی فراهم می‌آورد و نشان می‌دهد که اراده ملی، به‌عنوان یک رکن کلیدی، همکار و تسهیل‌کننده سایر منابع قدرت است.

جدول شماره ۱: سه رکن اصلی و زیرکدها

رکن اصلی	کد (زیرکد)	تعریف / معیار شمول	مثال (نقل قول کوتاه)	اسناد (تاریخ بیانات)
۳	ایمان / توکل	اشاره به ایمان دینی، توکل به خدا، آیه/حدیث و مفاهیم معنوی که نیروی روانی و معنوی را تبیین می‌کند.	«و ملت ایران به توفیق الهی دین خود را و دانش خود را رها نخواهد کرد.»	۱۴۰۴/۰۳/۲۸ ۱۴۰۴/۰۴/۰۵
	تکبیر / نمادهای دینی عمومی	نمادها یا کنش‌های جمعی مذهبی (تکبیر، نماز، مناسک عمومی) که نشان‌دهنده انسجام دینی‌اند.	«آن بانوی مجری... تکبیر گفتن و در واقع، نشانه قدرت ملت را... ارائه کردن.»	۱۴۰۴/۰۳/۲۸

۱۴۰۴/۰۴/۰۵ ۱۴۰۴/۰۵/۰۷	«یاد شهیدان گران قدر ... را گرامی می‌دارم.»	ارجاع به شهدا، ارزش‌گذاری شهادت و نقش آن در اتحاد و روحیه‌ی عمومی.	شهـدا / شهادت‌طلبی	
۱۴۰۴/۰۳/۲۳	«آنچه استکبار... مخالف است، همین دین شما و دانش شما است.»	اشاره به اینکه دشمن با دین مخالف است یا دین عامل ناکامی دشمن است.	دین به‌عنوان تهدید دشمن	
۱۴۰۴/۰۳/۲۳	«تعداد دانشجو شاید حدود ده برابر یا بیشتر بشود.»	ارجاع به دانشگاه، افزایش دانشجو و توسعه علمی پس از انقلاب.	پیشرفت علمی / آموزش عالی	دانش
۱۴۰۴/۰۴/۰۵	«توانستند از دفاع چندلایه پیشرفته آنها عبور کنند...»	اشاره به فناوری نظامی، سامانه‌های دفاعی، توان موشکی و هسته‌ای به‌عنوان عامل بازدارنده.	فناوری / توان دفاعی	
۱۴۰۴/۰۳/۲۳ ۱۴۰۴/۰۴/۰۵	«آنچه به عنوان ... هسته‌ای و غنی‌سازی ... می‌گویند بهانه است؛ اصل قضیه آن است.»	بیان اینکه دانش و فناوری موجب استقلال و قدرت شده‌اند (در برابر فشارهای خارجی).	دانش به‌عنوان ابزار استقلال	
۱۴۰۴/۰۴/۰۵ ۰۴۰۴/۰۵/۰۷	«ملت ایران از دشمن نمی‌ترسد بلکه او را می‌ترساند.»	تأکید بر مقاومت و ایستادگی ملت در برابر تهدید و فشار خارجی.	ایستادگی / مقاومت جمعی	اراده
۱۴۰۴/۰۵/۰۷ ۱۴۰۴/۰۳/۲۸ ۱۴۰۴/۰۴/۰۵	«همه از جناح‌های گوناگون ... پیام‌های مشابهی صادر شد.»	اشاره به یکپارچگی، حضور عمومی و حمایت جناح‌ها و انسجام اجتماعی.	اتحاد ملی / همبستگی	
۱۴۰۴/۰۴/۰۵	«رژیم صهیونی ... در زیر ضربات جمهوری اسلامی تقریباً از پا درآمد...»	بیان اینکه اقدامات دشمن با واکنش و هزینه مواجه شد؛ نمایش قدرت ایران به مخاطب خارجی.	بازدارندگی و پیام به دشمن	
۱۴۰۴/۰۴/۰۵	«کار بزرگ ملت ایران از جنس عملیات نبود بلکه از جنس اراده بود.»	تفسیر پیروزی به‌عنوان اراده‌ی جمعی، نه صرفاً عملیات نظامی.	اراده برتر از عملیات	
۲۳/۰۳/۱۴۰۴	«جمهوری اسلامی استحکام بی‌نظیر پایه‌های نظام... را به دنیا نشان داد.»	بیاناتی که نشان‌دهنده مشروعیت‌بخشی به نظام یا استحکام پایه‌های آن است.	مشروعیت و تثبیت نظام	

۱۴۰۴/۰۳/۲۳ ۱۴۰۴/۰۴/۰۵	«آنچه استکبار جهانی و در رأس آن، آمریکای جنایتکار...»	اشاره صریح به آمریکا یا غرب به عنوان تهدید یا رقیب.	تقابل با آمریکا / غرب
۱۴۰۴/۰۳/۲۳	«هویتِ خییثِ ردلِ تروریستِ صهیونیستی.»	به‌کارگیری واژگان عاطفی برای تقلیل وجهه دشمن.	نمایه‌سازی دشمن (واژگان عاطفی)
۱۴۰۴/۰۳/۲۸	«صاحبان فکر و صاحبان بیان و قلم ... این معانی را بیان کنند.»	درخواست از نخبگان و رسانه‌ها برای ادامه تبیین و اطلاع‌رسانی.	فراخوان به اقدام عمومی / تبلیغ

تحلیل پیام‌های تلویزیونی مقام معظم رهبری و شاخص‌های توانمندی ملی

نکات کلیدی و پیام‌های راهبردی نخستین پیام تلویزیونی مقام معظم رهبری به ملت ایران رهبر معظم انقلاب در اولین پیام تلویزیونی خود با گرمی داشت یاد شهیدان، شامل سرداران و دانشمندان و همچنین تعدادی از مردم غیرنظامی، بر اهمیت پاسداشت خون شهدا و حمایت از خانواده‌های آنان تأکید کردند و تجاوز رژیم صهیونیستی به کشور را محکوم نمودند و تصریح کردند که ملت ایران از خون شهدا و تعرض دشمن کوتاه نخواهد آمد و نیروهای مسلح آماده مقابله هستند (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۴/۰۳/۲۳).^۱

تحلیل علمی پیام نخست تلویزیونی مقام معظم رهبری (۱۴۰۴/۰۳/۲۳) و ارتباط با ارکان توانمندی ملی

پیام نخست تلویزیونی رهبر معظم انقلاب، واکنشی راهبردی به تجاوز رژیم صهیونیستی و دفاع ۱۲ روزه ملت ایران است. این پیام نه تنها یک بیانیه رسمی، بلکه سندی تحلیلی در حوزه گفتمان سیاسی و امنیت ملی به شمار می‌آید. رهبر انقلاب با آغاز پیام از شهادت سرداران، دانشمندان و تعدادی از مردم غیرنظامی یاد کرده و اهمیت پاسداشت خون شهدا و حمایت از خانواده‌های آنان را برجسته می‌سازد. این تأکید بر شهدا به‌عنوان محور وحدت ملی، نقش دینی و

^۱. اصل پیام مقام معظم رهبری در دفاع ۱۲ روزه سال ۱۴۰۴ با مراجعه به لینک زیر در دسترس است:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=60432>

معنوی جامعه و پشتوانه روانی ملت در مواجهه با تهدید خارجی را نشان می‌دهد و با رکن دین - شهدا/شهادت‌طلبی در جدول ارکان توانمندی ملی مرتبط است.

در بخش دوم پیام، تجاوز رژیم صهیونیستی به ایران به‌عنوان عملیات تحریک‌آمیز و تجاوزگرانه معرفی شده و پیامدهای آن برای دشمن مورد تأکید قرار گرفته است. رهبر انقلاب ضمن تأکید بر آمادگی نیروهای مسلح، از همبستگی تمامی جناح‌ها و آحاد ملت سخن گفته و این وحدت داخلی را به‌عنوان عامل بازدارندگی در برابر تجاوز و تهدید دشمن مطرح کرده است. این بخش پیام با رکن اراده - اتحاد ملی/همبستگی و بازدارندگی و پیام به دشمن در جدول مرتبط است و نشان می‌دهد که موفقیت جمهوری اسلامی در مقابله با تجاوز خارجی، حاصل ترکیبی از اراده ملی، انسجام داخلی و قدرت دفاعی است.

پیام همچنین از نمادهای دینی و معنوی، مانند دعا و توسل، بهره می‌گیرد و از واژگان احساسی برای تقلیل وجهه دشمن استفاده می‌کند، مانند عبارت «هویتِ خبیثِ ردلِ تروریستِ صهیونیستی». این کارکرد هم در سطح داخلی (تقویت روحیه ملی و حمایت عمومی) و هم در سطح خارجی (ارسال پیام بازدارنده به قدرت‌های مقابل) اهمیت دارد و با رکن دین - تکبیر/نمادهای دینی عمومی و گفتمان و پیام‌های کلیدی - نمایه‌سازی دشمن در جدول قابل ارتباط است.

یکی از ویژگی‌های برجسته پیام، تأکید بر اراده ملی و دفاع ۱۲ روزه ملت ایران است؛ رهبر انقلاب این مدت را نه صرفاً یک عملیات نظامی، بلکه نمایش عینی توانمندی‌ها، اراده جمعی و استقامت ملی معرفی می‌کند. چنین رویکردی با رکن اراده - اراده برتر از عملیات مطابقت دارد و نشان می‌دهد که موفقیت جمهوری اسلامی در مقابله با تجاوز خارجی، فراتر از ظرفیت‌های نظامی است.

در جمع‌بندی، پیام نخست تلویزیونی نمونه‌ای شاخص از بیانات راهبردی رهبر انقلاب است که با تکیه بر سه رکن اصلی دین، دانش و اراده، چارچوب توانمندی ملی جمهوری اسلامی را بازنمایی می‌کند. این پیام ضمن تثبیت اقتدار ملی و بازدارندگی مؤثر، بر حفظ تمامیت ارضی، انسجام اجتماعی و مشروعیت نظام تأکید کرده و هم‌زمان مخاطبان داخلی و خارجی را از عزم و اراده ملت ایران در دفاع از کشور و هویت ملی آگاه می‌سازد.

در جدول زیر، این تحلیل با ارجاع دقیق به ارکان اصلی، زیرکدها و نمونه‌های عینی پیام ارائه شده است تا پیوند مفهومی و تحلیلی میان متن پیام و شاخص‌های توانمندی ملی مشهود باشد.

جدول شماره ۲: تحلیل پیام تلویزیونی اول مقام معظم رهبری

ردیف	مرجع پیام	گزیده متن (نقل قول)	تم/کد اصلی	دستگاه بلاغی/زبانی	شاخص‌های توانمندی/پیامدها	تحلیل
۱	بند آغازین (تسلیت)	«شهادت سرداران و دانشمندان عزیز ... تبریک و تسلیت عرض می‌کنم»	پاسداشت شهدا / مشروعیت‌سازی	زبان همدلی و تعزیت	تقویت مشروعیت داخلی، ایجاد همبستگی ملی	پیام با ایجاد فضای عاطفی، زمینه همبستگی و پیوستگی ملی را فراهم می‌کند.
۲	بند میانی (تهدید)	«رژیم صهیونیستی اشتباه بزرگی کرد ... ملت ایران از خون شهادی گران‌قدر نخواهد گذشت»	اراده/انتقام	قیدهای تأکیدی، تهدید و وعده تلافی	اعلان اراده تلافی جویانه؛ نشان دادن اراده ملی	پیام تهدیدکننده، بازدارندگی روانی برای دشمن و بسیج داخلی را هدف دارد.
۳	بند وحدت سیاسی	«از همه جناح‌های گوناگون ... پیام‌های مشابهی صادر شده»	وحدت داخلی/انسجام	گزارش‌سازی از هم‌افزایی سیاسی	تقویت انسجام سیاسی، کاهش احتمال اختلاف داخلی	همگرایی مراکز قدرت به عنوان نشانه توانمندی ساختاری نمایش داده می‌شود.
۴	بند پایانی (طمأنینه)	«هیچ کوتاهی‌ای صورت نخواهد گرفت»	اطمینان‌بخشی/ثبات	جمالات قطعی و قطعی‌نما	تثبیت اعتماد عمومی و اطمینان از پاسخ مؤثر	پیام تلاش می‌کند نگرانی‌ها را کاهش دهد و حس امنیت روانی ایجاد کند.

نکات کلیدی و پیام‌های راهبردی دومین پیام تلویزیونی مقام معظم رهبری به ملت ایران

مقام معظم رهبری در دومین پیام تلویزیونی خود، رفتار ملت ایران را در مواجهه با حادثه اخیر ستودند و حضور گسترده مردم در اجتماعات، راه‌پیمایی‌ها و نماز جمعه‌ها را نشانه‌ای از رشد عقلانیت، معنویت و توانایی‌های معنوی و مادی ملت دانستند. ایشان حرکت نمادین «بانوی مجری» با تکبیر را نیز حادثه‌ای تاریخی و نمایانگر قدرت ملی توصیف کردند. رهبر انقلاب تهاجم رژیم صهیونیستی را «ابلهانه و خبثت‌آلود» خواندند و احتمال دخالت آمریکا را مطرح نمودند، و ضرورت «جهاد تبیین» را برای روشن کردن واقعیت‌ها در برابر تبلیغات دشمن مورد تأکید قرار دادند. همچنین با اشاره به تهدیدهای اخیر رئیس‌جمهور آمریکا، تأکید کردند که ملت ایران از تهدید نمی‌هراسد و هرگز تسلیم نخواهد شد و توصیه کردند که زندگی عادی، تقویت فعالیت‌های خدماتی و تبیینی و توکل به خدا ادامه یابد (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۴/۰۳/۲۸).^۱

تحلیل علمی پیام دوم تلویزیونی مقام معظم رهبری (۱۴۰۴/۰۳/۲۸) و ارتباط با ارکان توانمندی ملی

پیام دوم تلویزیونی رهبر معظم انقلاب، در واکنش به تجاوز رژیم صهیونیستی و در امتداد دفاع ۱۲ روزه ملت ایران، نشان‌دهنده یک بیانیه راهبردی و تحلیل گفتمانی است. این پیام نه تنها بیانگر یک موضع رسمی سیاسی، بلکه سندی تحلیلی در حوزه گفتمان سیاسی، امنیت ملی و شاخص‌های توانمندی ملی محسوب می‌شود. رهبر انقلاب در آغاز پیام، تمجید از رفتار ملت ایران در مواجهه با تهاجم دشمن و ارج نهادن به شجاعت، متانت و وقت‌شناسی مردم را برجسته کرده‌اند. این بخش از پیام، اهمیت همبستگی داخلی و انسجام اجتماعی را نشان می‌دهد و با رکن اراده - اتحاد ملی/همبستگی در جدول ارکان توانمندی ملی مرتبط است. حضور گسترده مردم در نماز جمعه‌ها، راه‌پیمایی‌ها و اجتماعات عمومی، به‌عنوان نمود عملی وحدت و پشتوانه اجتماعی برای مقابله با تجاوز خارجی قابل تحلیل است.

مقام معظم رهبری همچنین به نمادهای دینی و معنوی، از جمله تکبیر و دعا، اشاره کردند که

^۱. اصل پیام مقام معظم رهبری در دفاع ۱۲ روزه سال ۱۴۰۴ با مراجعه به لینک زیر در دسترس است:

هم در سطح داخلی (تقویت روحیه ملی و حمایت عمومی) و هم در سطح خارجی (ارسال پیام بازدارنده به دشمن) اهمیت دارد. این موضوع نشان می‌دهد دین علاوه بر نقش معنوی، در ایجاد انسجام ملی و بازدارندگی نیز مؤثر است.

در بخش دیگر پیام، تجاوز رژیم صهیونیستی و دخالت احتمالی آمریکا مورد اشاره قرار گرفته و رهبر انقلاب با تأکید بر آمادگی نیروهای مسلح و پیگیری اقدامات متقابل، پیام بازدارندگی را تقویت کرده‌اند. این بخش با رکن اراده - بازدارندگی و پیام به دشمن در جدول توانمندی ملی همخوانی دارد و نشان می‌دهد که قدرت دفاعی و اراده جمعی ملت در مقابله با تهدیدات خارجی نقشی کلیدی دارد. رهبر انقلاب همچنین به تهدیدات رئیس‌جمهور آمریکا اشاره کرده و تصریح کردند که ملت ایران تسلیم نخواهد شد و روحیه ملی و تاریخی ملت در برابر زورگویی‌ها پایدار است. این تأکید با رکن اراده - ایستادگی/مقاومت جمعی در جدول مرتبط است و بیانگر نقش اراده ملی فراتر از صرف عملیات نظامی است.

بنابراین پیام دوم تلویزیونی نمونه‌ای شاخص از بیانات راهبردی رهبر انقلاب است که با تکیه بر سه رکن اصلی دین، دانش و اراده، چارچوب توانمندی ملی جمهوری اسلامی را بازنمایی می‌کند. پیام ضمن تثبیت اقتدار ملی، انسجام اجتماعی و مشروعیت نظام، مخاطبان داخلی و خارجی را از عزم و اراده ملت ایران در دفاع از کشور و هویت ملی آگاه می‌سازد. دفاع ۱۲ روزه ملت ایران نیز در این پیام به‌عنوان نمود عینی توانمندی‌ها و اراده جمعی مورد تأکید قرار گرفته است.

جدول شماره ۳: تحلیل پیام تلویزیونی دوم مقام معظم رهبری

ردیف	مرجع پیام (بند/واژه)	گزیده‌ی متن (نقل قول)	تم/کد اصلی	شاخص‌های توانمندی/پیامدها	تحلیل
۱	آغاز/تحسین رفتار مردم	«ملت ایران نشان داد که هم متین است، هم شجاع است، هم وقت‌شناس است.»	پاسداشت رفتار جمعی / مشروعیت اخلاقی	تقویت سرمایه اجتماعی و مشروعیت عمومی	پیام با ستایش رفتار مردم، همبستگی و مشروعیت رفتاری را تقویت می‌کند.

۲	توصیف اجتماعات (غدیر، نماز جمعه)	«این حرکت عظیمی که مردم در روز جشن غدیر به دنیا نشان دادند... حضورشان در نماز جمعه‌ها و راهپیمایی‌شان بعد از نماز»	انسجام اجتماعی / نمادگرایی دینی مردمی	نمایش توانمندی‌های سازمان‌یافته و ظرفیت بسیج مردمی. تأکید بر استمرار مشارکت مردمی و مشروعیت دینی-اجتماعی حرکت‌ها.
۳	ستایش از مجری زن	«حرکت زیبا و پرمعنایی که آن بانوی مجری تلویزیون... تکبیر گفتن... این حادثه تاریخی‌ای بود»	نماد قدرت مردمی / نقش‌های نمادین	تبدیل اقدام فردی به نماد قدرت جمعی؛ تقویت روایت مقاومت نمادین.
۴	نقد مذاکرات و اشاره به دخالت آمریکا	«در حالی رخ داد که مسئولین دولتی... با طرف آمریکایی... مشغول مذاکره بودند... حدس دخالت آمریکا تقویت می‌شود»	نگرش امنیتی-سیاسی / مشروعیت‌زدایی از دشمن هشداردهنده	متن تلاش دارد دخالت خارجی را برجسته کند و از منظر ملی آن را محکوم سازد.
۵	موضع در برابر جنگ/صلح تحمیلی	«ملت ایران در مقابل جنگ تحمیلی محکم می‌ایستند... در مقابل صلح تحمیلی هم محکم می‌ایستند.»	مقاومت و عدم تسلیم / استقلال سیاسی فشارها	پیام مرزبندی قاطع با تسلیم و تحمیل؛ تأکید بر آزادی انتخاب ملی.
۶	درخواست از صاحبان فکر و قلم	«صاحبان فکر و صاحبان بیان و قلم... این معانی را بیان کنند... اجازه ندهند دشمن حقیقت را دگرگون جلوه بدهد.»	جهاد تبیین / نبرد تبلیغاتی	پیام از نخبگان می‌خواهد نقش فعال در جهت‌دهی به گفتمان عمومی ایفا کنند.

بیان برآمده از ترکیب تهدید و ادعای پیروزی جهت تحت فشار قرار دادن دشمن.	ایجاد اثر بازدارنده و نمایش توان تلافی	بازدارندگی عملی و روانی	«مجازات‌هایی که ملت ایران و نیروهای مسلح ما... مجازات سختی است و او را دچار ضعف کرده.»	ادعای مجازات و ضعف دشمن	۷
با بهره‌گیری از متون دینی، پیام به تأمین تداوم مقاومت و اطمینان‌بخشی می‌پردازد.	تقویت روحیه مقاومت و بی‌اثر کردن تهدید	پاسخ به تهدید خارجی / تداوم مؤمنانه	«رئیس‌جمهور آمریکا زبان به تهدید گشوده... ملت ایران نشان داده که در مقابل تهدید... دچار ترس نمی‌شود.»	واکنش به تهدید رئیس‌جمهور آمریکا	۸
پایان پیام با اطمینان‌بخشی و بازگشت به فعالیت‌های عادی برای کاهش اضطراب عمومی.	حفظ ثبات اجتماعی و استمرار عملکردهای روزمره	طمأنینه و استمرار اجتماعی	«زندگی بحمدالله به طور عادی در جریان است... کار خودشان را با قوت انجام بدهند... وَ مَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ...»	خاتمه و تداوم زندگی عادی	۹

نکات کلیدی و پیام‌های راهبردی سومین پیام تلویزیونی مقام معظم رهبری به ملت ایران

مقام معظم رهبری در سومین پیام تلویزیونی خود، ضمن درود بر ملت بزرگ ایران و گرامی‌داشت یاد سرداران و دانشمندان شهید، سه تبریک اساسی به ملت ایران ابلاغ کردند: نخست، تبریک پیروزی بر رژیم صهیونیستی که در برابر ضربات قاطع جمهوری اسلامی از پا درآمد؛ دوم، تبریک پیروزی بر رژیم آمریکا که با وجود ورود مستقیم به جنگ و حمله به مراکز هسته‌ای ایران، هیچ دستاوردی نداشت و متقابلاً از جمهوری اسلامی سیلی سختی دریافت کرد؛ و سوم، تبریک به ملت ایران برای اتحاد، همبستگی و یک‌صدایی بی‌سابقه در حمایت از نیروهای مسلح و دفاع از کشور. رهبر انقلاب در ادامه با اشاره به سخنان رئیس‌جمهور آمریکا مبنی بر «لزوم تسلیم ایران»، این اظهارات را اهانتی بزرگ به ملت ایران دانستند و تأکید کردند که هدف اصلی دشمنان، نه موضوعات ظاهری چون حقوق بشر یا فناوری هسته‌ای، بلکه واداشتن ایران به تسلیم است؛ امری که هرگز تحقق نخواهد یافت. ایشان با یادآوری عظمت تاریخی، فرهنگی و تمدنی ایران، بر عزت،

استقلال و پیروزی پایدار ملت ایران به لطف الهی تأکید کردند(مقام معظم رهبری، ۱۴۰۴/۰۵/۰۴).^۱

تحلیل گفتمانی پیام سوم تلویزیونی مقام معظم رهبری (۱۴۰۴/۰۵/۰۴) و ارتباط با ارکان توانمندی ملی

پیام سوم تلویزیونی رهبر معظم انقلاب، در ادامه واکنش به تجاوز رژیم صهیونیستی و در چارچوب دفاع ۱۲ روزه ملت ایران، به‌عنوان یک بیانیه تحلیلی-راهبردی برجسته است که هم بر موفقیت‌های نظامی و بازدارندگی و هم بر انسجام ملی و اراده جمعی تأکید دارد. این پیام نمونه‌ای بارز از بازنمایی ارکان توانمندی ملی در مواجهه با تهدید خارجی به شمار می‌رود.

مقام معظم رهبری در آغاز پیام، یاد شهیدان و خدمات برجسته دانشمندان و سرداران شهید را گرامی داشتند و تأکید کردند که پاسداشت خون شهدا و ارج نهادن به ایثارگری آنان، نقش دینی و معنوی و همچنین پشتوانه روانی ملت در مقابله با دشمن را نمایان می‌سازد. این بخش پیام با رکن دین - شهدا/شهادت‌طلبی در جدول توانمندی ملی مرتبط است و اهمیت انسجام و اتحاد ملی را برجسته می‌کند.

در بخش‌های میانی پیام، رهبر انقلاب بر پیروزی بر رژیم صهیونیستی و آمریکا و نقش نیروهای مسلح در ایجاد بازدارندگی و اعمال ضربات متقابل تأکید کردند. این بخش، قدرت دفاعی و توانمندی نظامی ملت ایران را بازنمایی می‌کند و با ارکان اراده - بازدارندگی و پیام به دشمن و دانش - فناوری/توان دفاعی در جدول مرتبط است. پیام نشان می‌دهد که موفقیت جمهوری اسلامی نتیجه ترکیبی از آمادگی نیروهای مسلح، حمایت مردمی و بهره‌گیری از دانش و تجهیزات پیشرفته است.

رهبر انقلاب همچنین بر وحدت و اتفاق ملی مردم ایران تأکید کردند و از حضور یکپارچه ملت در حمایت از نیروهای مسلح و اجرای اقدامات دفاعی سخن گفتند. این بخش پیام با رکن اراده - اتحاد ملی/همبستگی مطابقت دارد و نشان می‌دهد که انسجام اجتماعی و همدلی ملت، عامل کلیدی در بازدارندگی و موفقیت در مقابله با تجاوز است. نکته دیگر پیام، اشاره به تهدیدات آمریکا و برجسته کردن پیام تسلیم‌ناپذیری ملت ایران است. رهبر انقلاب تصریح کردند که ایران با

^۱. اصل پیام مقام معظم رهبری در دفاع ۱۲ روزه سال ۱۴۰۴ با مراجعه به لینک زیر در دسترس است:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=60502>

تاریخ، فرهنگ و اراده پولادین خود، هرگز تسلیم فشارهای خارجی نخواهد شد. این بخش با رکن اراده - ایستادگی/مقاومت جمعی ارتباط دارد و روحیه ملی ملت را در برابر تهدیدات خارجی و سیاسی تقویت می‌کند.

بنابراین پیام سوم تلویزیونی نمونه‌ای شاخص از بیانات راهبردی رهبر انقلاب است که با تکیه بر سه رکن اصلی دین، دانش و اراده، توانمندی ملی جمهوری اسلامی را بازنمایی می‌کند. پیام، ضمن تثبیت اقتدار و مشروعیت نظام، قدرت دفاعی، انسجام اجتماعی و اراده جمعی ملت را برجسته ساخته و مخاطبان داخلی و خارجی را از عزم و اراده ملت ایران آگاه می‌سازد. دفاع ۱۲ روزه ملت ایران در این پیام به‌عنوان نمود عینی توانمندی‌ها و اراده جمعی برجسته شده است.

جدول شماره ۴: تحلیل پیام تلویزیونی سوم مقام معظم رهبری

ردیف	مرجع پیام	گزیده متن (نقل قول)	کد اصلی	شاخص‌های توانمندی/پیامدها	تحلیل
۱	آغاز/گرامیداشت شهیدان	«یاد شهیدان گران‌قدر حوادث اخیر را گرامی میدارم؛ سرداران شهید، دانشمندان شهید...»	پاسداشت شهدا / مشروعیت اخلاقی	تقویت ارزش شهادت و هویت ملی	پیام با یادآوری خدمات و فداکاری شهدا مشروعیت داخلی و حس همستگی ملی را تقویت می‌کند.
۲	تبریک پیروزی بر رژیم صهیونیستی	«یکی تبریک پیروزی بر رژیم جعلی صهیونیست... بسیاری از مناطق شهری و نظامی آنها را زیر فشار موشک‌های خودشان با خاک یکسان کردند»	پیروزی نظامی / بازدارندگی عملی	نمایش توان نظامی و قدرت مقابله	پیام نشان‌دهنده بازدارندگی و قابلیت اعمال قدرت نظامی علیه تجاوز است.
۳	تبریک پیروزی بر آمریکا	«تبریک دوم مربوط به پیروزی ایران عزیزمان بر رژیم آمریکا... دسترسی به مراکز مهم آمریکا در منطقه و اقدام متقابل»	بازدارندگی منطقه‌ای / قدرت متقابل	توان پاسخگویی و تلافی به اقدامات دشمن	پیام قدرت بازدارندگی ایران را در منطقه و قابلیت مقابله متقابل نشان می‌دهد.

پیام وحدت ملی را برجسته می‌کند و پشــتوانه اجتماعی برای اقدامات نظامی فراهم می‌سازد.	نمایش همبستگی اجتماعی و قدرت ملی	وحدت و انسجام داخلی / حمایت عمومی	تبریک سوم «یک ملت در حدود نود میلیون جمعیت، یکپارچه، شانه‌به‌شانه، در کنار هم، شعار دادند... از نیروهای مسلح حمایت کردند»	تبریک اتحاد ملت	۴
پیام بر عدم پذیرش فشارها و حفظ استقلال ملی تأکید می‌کند.	برجسته‌سازی تضاد ایران و آمریکا	استقلال سیاسی / عدم تسلیم	«رئیس‌جمهور آمریکا گفت ایران باید تسلیم بشود... این اظهار او یک حقیقتی را لو داد»	هشدار درباره اظهارات رئیس‌جمهور آمریکا	۵
پیام با تأکید بر تمدن و فرهنگ ایران، مشروعیت ملی و اعتماد به توان داخلی را تقویت می‌کند.	افزایش اعتماد به نفس جمعی و تثبیت موقعیت ملی	غرور ملی و مشروعیت فرهنگی	«ملت ایران ملت بزرگی است... ایران دارای تمدن کهنی است... ملت ایران عزیز است و پیروز خواهد بود»	یادآوری قدرت تمدنی و فرهنگی ایران	۶
پیام با دعا و تأکید بر حمایت الهی، ثبات روانی و اطمینان از آینده را فراهم می‌کند.	آرامش‌بخشی و امیدآفرینی	طمأنینه و امید / حفاظت الهی	«ان شاء الله خداوند این ملت را در زیر سایه الطاف خودش همیشه با عزت و شرف محفوظ بدارد... کمک حضرت بقیه الله پشتیبان این ملت باشد»	پایان/دعای خیر	۷

نتیجه‌گیری

بررسی گفتمان مقام معظم رهبری درباره دفاع مقدس ۱۲ روزه و ارکان پیروزی ملت و همچنین تحلیل سه پیام تلویزیونی ایشان، نشان می‌دهد که موفقیت جمهوری اسلامی در مواجهه با تهدیدات داخلی و خارجی، محصول تعامل و هماهنگی سه رکن بنیادین: دین، دانش و اراده است. دین با پاسداشت شهدا، یادآوری ایثارگری ملت و بهره‌گیری از نمادهای مذهبی مانند دعا و تکبیر،

هویت ملی و انسجام اجتماعی را تقویت می‌کند و پشتوانه معنوی و روانی ملت در برابر تهدیدها محسوب می‌شود. دانش، در قالب توان دفاعی و فناوری‌های پیشرفته، علاوه بر تضمین بازدارندگی نظامی، قدرت نرم کشور را افزایش داده و استقلال و قابلیت مقابله متقابل با دشمنان را فراهم می‌آورد. اراده ملی، نمود ایستادگی، اعتمادبه‌نفس جمعی و تسلیم‌ناپذیری ملت در برابر فشارهای خارجی است و با حمایت عمومی و همبستگی داخلی تقویت می‌شود، به‌گونه‌ای که توان مقابله جمعی و بازدارندگی پایدار را تضمین می‌کند. دفاع ۱۲ روزه ملت ایران نمونه عملی و عینی ترکیب این سه رکن است؛ دین زمینه‌ساز هویت و همبستگی، دانش تضمین‌کننده توان دفاعی و بازدارندگی علمی-فناوری، و اراده ضامن مقابله مؤثر با تهدیدات خارجی و استمرار موفقیت است. این چارچوب سه‌گانه، الگویی از قدرت ترکیبی جمهوری اسلامی ارائه می‌دهد که بر سرمایه‌های معنوی، علمی و اجتماعی و اراده جمعی ملت استوار است و تجربه اخیر، تأییدی بر تاب‌آوری، آمادگی و اقتدار کشور در مواجهه با تهدیدات داخلی و بین‌المللی است. در مجموع، این ترکیب، نمونه‌ای از مقاومت فعال، عزت‌محور و پایدار در برابر استکبار جهانی را ترسیم می‌کند و مشروعیت، انسجام ملی و اقتدار بین‌المللی جمهوری اسلامی را تثبیت می‌نماید.

منابع

- احمدی، یعقوب و کریمی، نینا (۱۴۰۳). تنزل تمکین/کاهش تسلیم (مناسبات نسلی نسل زد بر اساس فراترکیب پژوهش‌های موجود). جامعه‌شناسی ایران، ۲۵(۲)، ۳۴-۵.
- ابن‌سینا، حسین بن عبدالله (۱۴۱۱). التعليقات. به کوشش عبدالرحمن بدوی. قم: مکتب الإعلام الإسلامی.
- افتخاری، اصغر و جانی‌پور، محمد (۱۳۹۲). منابع قدرت نرم انقلاب اسلامی ایران. پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۳(۹)، ۲۳-۶۶.
- امام خمینی، سیدروح‌الله (۱۳۹۹). صحیفه امام (دوره ۲۲ جلدی). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی^(ع).
- آشوری، داریوش (۱۳۳۸). غرب‌زدگی و بحران تفکر در ایران. ایران نامه بهار، ۲۷، ۴۶۰-۴۵۴.
- آقازاده، بهروز و بیوک آقازاده، حسین (۱۴۰۴). واکاوای تربیتی و حقوقی جنگ ترکیبی ۱۲ روزه (با تأکید بر بازنمایی آموزه‌های تربیت اسلامی)، حقوق و تربیت اسلامی، ۲(۲)، ۷۴-۶۱.
- پیرزاد جهرمی، ژیللا (۱۴۰۴). آسیب‌های روانی با رویکرد عصب‌شناسی به دنبال جنگ ۱۲ روزه اسرائیل علیه ایران، طب نظامی، ۲۷(۱)، ۱۰۱-۹۶.
- جعفری، علی اکبر و قربی، سیدمحمدجواد (۱۳۹۷). منابع قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران؛ مطالعه کمی سیاست‌های کلی علم و فناوری، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۷(۲۷)، ۱۵۱-۱۵۷.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۴۰۴). بیانات مقام معظم رهبری در سال‌های مختلف. بازپایی‌شده از سایت: <https://farsi.khamenei.ir>
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۵). لغت‌نامه دهخدا. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- ریبیعی، حسین و محمدپور، علی (۱۳۹۶). تحلیل روند ویژگی‌های جنگ تحمیلی با تأکید بر بنیان‌های جغرافیای نظامی. مطالعات دفاع مقدس، ۳(۴)، ۴۷-۷۴.
- روپسینگه، تومار (۱۳۷۹). مدرنیزاسیون و خشونت، ترجمه‌ی اصغر افتخاری، تهران: سفیر.
- زهیری، علی‌رضا (۱۳۸۱). انقلاب اسلامی و هویت ملی، قم: انجمن معارف اسلامی ایران.
- شعبانی سارویی، رمضان (۱۳۹۴). طراحی و تدوین الگوی فرهنگ دفاع مقدس. مطالعات ملی، ۱۶(۳)، ۶۲-۴۵.
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا) (۱۳۶۶). تفسیر القرآن الکریم. تحقیق محمد خواجوی، چاپ دوم. قم: انتشارات بیدار.
- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم (ملاصدرا) (۱۴۲۸). الحکمة المتعالیة فی الأسفار الأربعة. چاپ دوم. قم: انتشارات طلیعه نور.
- طباطبایی، محمدحسین (۱۳۶۲). نهاییه الحکمه، قم: جامعه مدرسین.
- طوسی، محمد بن حسن (۱۳۵۸). تمهید الأصول. ترجمه عبدالحسین مشکوٰه‌الدین. تهران: انجمن حکمت و فلسفه.
- عبدالله خانی، علی (۱۳۹۲). نظریه‌های امنیت. تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.

- عمادی، سیدرضی (۱۴۰۴). ابعاد شناختی جنگ ۱۲ روزه و الگوی مقاومت ادراکی جمهوری اسلامی ایران، شناخت پژوهی مطالعات سیاسی، ۲(۳)، ۶۴-۷۵.
- فارابی، محمد بن محمد (۱۴۲۱). آراء أهل المدينة الفاضلة. بیروت: دارالمکتبه الهلال.
- فرکلاف، نورمن (۱۳۷۹). مطالعات و تحلیل انتقادی گفتمان، ترجمه جمعی از مترجمان. تهران: مرکز تحقیقات رسانه‌ها.
- فیاض، ابراهیم (۱۳۸۸). ایران آینده؛ به سوی الگویی مردم‌شناختی برای ابرقدرتی ایران. تهران: پژوهشگاه هنر، فرهنگ و ارتباطات.
- مایور، فلدریکو و فورتی، آگوستو (۱۳۷۷). علم و قدرت، ترجمه پریدوخت وحیدی. تهران: سازمان برنامه و بودجه.
- مبینی دهکردی، علی (۱۳۸۷). طراحی الگو و راهبرد مرزشکنی دانش. تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- محسنی، هدی‌سادات و محسنی، فریاسادات (۱۳۹۴). تأثیر دیپلماسی علم و فناوری بر افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران. مدیریت در دانشگاه اسلامی، ۴(۱)، ۹۷-۱۱۶.
- مک‌دانل، دایان (۱۳۸۰). مقدمه‌ای بر نظریه‌های گفتمان (ترجمه حسینعلی نودری). تهران: فرهنگ گفتمان.
- منظور، داود (۱۴۰۴). تحلیل راهبردی جنگ تحمیلی ۱۲ روزه: رویکرد واقع‌گرایی ساختاری و ژئواکونومیک، راهبرد اقتصادی، ۱۴(۵۳)، ۳۷۵-۴۲۲.
- میلز، سارا (۱۳۸۲). گفتمان، ترجمه فتاح محمدی. زنجان: انتشارات هزاره سوم.
- وندایک، تئون (۱۳۸۲). مطالعاتی در تحلیل گفتمان، ترجمه گروه مترجمان. تهران: مرکز تحقیقات رسانه‌ها.
- Gee, James Paul. (1999). *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. London: Routledge.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy: Toward a Radical Democratic Politics*. London: Verso.